

(/)

[🏠 \(/\)](#) > [Diverse \(http://www.historie-online.dk/boger/anmeldelser-5-5/diverse-84\)](http://www.historie-online.dk/boger/anmeldelser-5-5/diverse-84)> [Bøger \(http://www.historie-online.dk/boger\)](http://www.historie-online.dk/boger)> [Anmeldelser \(http://www.historie-online.dk/boger/anmeldelser-5-5\)](http://www.historie-online.dk/boger/anmeldelser-5-5) > [Selveste Gyldendal](#)[← Forrige artikel \(http://www.historie-online.dk/boger/anmeldelser-5-5/diverse-84/hemingway-udvalgte-reportager\)](#)

Selveste Gyldendal

*Kategori: Anmeldelser**Visninger: 2372*Del artikel: [**f**](#) ([https://www.facebook.com/sharer/sharer.php?u=http://www.historie-](https://www.facebook.com/sharer/sharer.php?u=http://www.historie-online.dk/boger/anmeldelser-5-5/diverse-84/selveste-gyldendal)[online.dk/boger/anmeldelser-5-5/diverse-84/selveste-gyldendal](http://www.historie-online.dk/boger/anmeldelser-5-5/diverse-84/selveste-gyldendal)) [**t**](#)<https://twitter.com/home?status=>. Aktiviteten kan ses på [\[online.dk/boger/anmeldelser-5-5/diverse-84/selveste-gyldendal\]\(http://www.historie-online.dk/boger/anmeldelser-5-5/diverse-84/selveste-gyldendal\)\) \[**in**\]\(#\)](http://www.historie-</div><div data-bbox=)[\[online.dk/boger/anmeldelser-5-5/diverse-84/selveste-gyldendal&title=\\)\]\(http://www.historie-online.dk/boger/anmeldelser-5-5/diverse-84/selveste-gyldendal&title=\)](http://www.linkedin.com/shareArticle?mini=true&url=http://www.historie-</div><div data-bbox=)**Pernille Steensgaard****Selveste Gyldendal - en historie****Gyldendal 2020. 471 sider. Illustreret. 399,95 kr.***Af Christian Kaaber*

Når store virksomheder fejrer runde år med udgivelse af bogværker om sig selv, udløser det - med al respekt - sjældent de helt store læseoplevelser. Også i den retning skiller Pernille Steensgaards digre jubilæumsbog sig markant ud fra mængden. Gyldendal har en stolt tradition for jubilæumsskrifter. Det manglede da også bare: Her er tale om en nu 250 år gammel virksomhed, der siden slutningen af 1800-tallet har været landets førende forlag og en kulturinstitution i national topklasse. Gyldendal har i lange tider været en kulturel magtfaktor, som i højresnoet optik sågar har indgået i en "kulturel Bermudatrekant" med dagbladet Politiken og Danmarks Radio. En gængs, fodnotetyngt forlagshistorie ville uomtvisteligt blive interessant, når det drejer sig om selveste Gyldendal. Her har man imidlertid valgt at fejre sit kvarte årtusinde ved at give en landets dygtigste kulturskribenter frie hænder og tilsyneladende uhindret adgang til både skriftlige og mundtlige kilder. Resultatet er blevet en formidabel journalistisk krønike om mennesker i et stort hus gennem 250 år, især gennem de seneste godt og vel syv årtier. Weekendavisens Pernille Steensgaard har selv som Gyldendal-forfatter bidraget smukt til forlagets portefølje med velskrevne værker om eksempelvis København, Hellerup og Skagen. Samt en underholdende krønike om kunstmuseet Louisiana, som i kraft af stifteren Knud W. Jensen deler økonomi med Gyldendal.

Bogen handler om mennesker. Som forfatteren indledningsvis skriver, er "et forlag ikke andet end mennesker (...) Rodede, men absolut virkelige bevæggrunde for deres handlinger er kærlighed og venskaber, forfængelighed, jalousi, hemmeligheder, fattigdom, skam, tvang. Druk spiller en ikke ubetydelig rolle..." Med dette egenskabskatalog omfattende både dyder og dødssynder stemmes læserens forventninger. Og de bliver ikke skuffede. Det er en storslået og mangfoldig menneskehistorie, Pernille Steensgaard fortæller. Hun udnytter suverænt krønikeformen, bryder kronologien op, så personer kaster lys på andre personer, og folder i det hele taget et enormt galleri af mennesker ud i en form, der låner træk fra store kalejdoskopske romaner. Og man sluger bogen, som var den en stor roman. Underholdende, det er den - også selv om læseren ikke måtte være tyngt af forhåndsviden om dansk forlæggeri.

Rammerne kunne være familien Buddenbrook værdige. Siden 1787 har den store palæagtige patricierejendom i Klareboderne midt i København huset først foretagendets grundlægger og det efterfølgende dynasti af forlagsboghandlere med efternavnet Hegel. Fra begyndelsen af 1900-tallet har skiftende personligheder befolket de fornemme kontorer i forhuset, frem til 1960'erne som ledende kaste for en lille by i byen i karréen mellem Klareboderne og Pilestræde, hvor hundredvis af redaktionelle medarbejdere, men også bogbindere, trykkere og mange andre håndværker tjente deres levebrød. Gyldendals glamourøse offentlige profil har siden 1870'erne bygget på den skønlitterære udgivervirksomhed, som til denne dag overskygger den kendsgerning, at forlaget nu som tidligere tjener sine penge på undervisningsbøger.

Forlaget grundlagdes af i 1770 af Søren Jensen Gyldendal - det klingre navn er en oppoleret version af det himmerlandske Gywerdal, hvor Søren havde rod. Et godt navn kan gøre meget, og også her havde den jyske boghandler en heldig hånd. Hans og de senere ejeres og deres medarbejders historie fortælles gennem bogens forløb, men den egentlige historie tager fat i begyndelsen af 1950'erne, da den rige, unge erhvervsmand Knud W. Jensen - jo, netop ham med Louisiana - trods sine bankrådgiveres advarsler overtog aktiemajoriteten i den da stærkt hensygnende virksomhed, der takket være tidligere driftige generationer sad på noget nær alt, hvad der var værd at beskæftige sig med inden for dansk

skønlitteratur. Den ældre del, forstås. Samtidens væsentligste litterære vækstlag sorterede allerede under Jensen, der ejede Wivels Forlag, som styredes af Jensens alsidigt og i åndelig henseende meget rigt udrustede og beundrede ven Ole Wivel. Knud W. Jensen indsatte Wivel og to jævnaldrende - den ene var Otto B. Lindhardt, bogens eneste egentlige helteskikkelse - som direktion. "Danske Drenges Forlag" grinede skumlerne. Ingen af de tre var fyldt 35.

Nu kunne der så være fortalt udgiverhistorie. Om hvordan væsentlige bøger i flok og følge udsendtes fra Klareboderne op gennem 1950'erne og videre frem. Men det er ikke litterær historie, der er Pernille Steensgaards ærinde. Forlagsdrift handler om at bestyre en blanding af børs og katedral, som den norske storforlægger Harald Grieg engang sagde. Pernille Steensgaards historie handler selvfølgelig om penge, om nogle af dansk åndslivs mest interessante og vidt forskellige tempeltjenere, men først og sidst handler den om magt. Hvordan man får magt, opfatter magt, og især hvordan man udøver magt - og kan ende med at tabe den. Og det er magthistorierne, der gør denne bog til årets stærkeste kulturjournalistiske page-turner.

Knud W. Jensen havde den økonomiske magt, men lod andre forvalte katedralen, for nu at blive i billedet. Her spiller Ole Wivel hovedrollen. Han havde ikke penge på spil, men blev, hvad han blev, i kraft af sine kulturelle evner, åndelige smidighed - og venskabet med Jensen. Deres fælles historie er bogens udgangspunkt. De to grosserersønner delte en dyb hemmelighed om omfanget af deres sværmerier sidst i 1930'erne og i besættelsens første år for tysk romantisk-idealistisk hero-dyrkelse i litterær klædebon. Det udartede aldrig til nazisme, men da tyskerne i 1941 angreb Sovjetunionen, kammede dyrkelsen af stor stil og heroisme over i tilslutning til Hitlers korstog mod bolsjevismen og for Wivels vedkommende i højstemt heltemod på andres vegne. En af de andre havde lang hukommelse og gemte Wivels skrivelser, som kom for en dag i 2001, året efter Jensens død og tre år før Wivels. Både Wivel og Jensen rystede det ulyksalige tyske selskab af sig under besættelsen, men tav forståeligt nok om historien, der i majdagene 1945 havde været katastrofal i det altfavnende opgør, der ikke kendte til nuancer. På det tidspunkt havde Wivel fundet en åndelig mentor i forfatteren Martin A. Hansen, som kompromisløst havde forsvaret den aktive modstand mod tyskerne. Pernille Steensgaard bruger den tragiske historie om fortrængninger og dobbeltspil som afsæt for en interessant gennemgang af det litterære opgør efter krigen og de konsekvenser, det fik for flere af 1930'ernes stjerneforfattere hos Gyldendal. Den kaster også en skygge over Wivel, hvis mindre fordelagtige sider ikke ligefrem underbelyses. Den intellektuelle lydhørhed, der gjorde ham til en højt anset forlægger gennem årtier med først hans egen og den følgende generation, siden oprørsgenerationen fra 1968 og sidst hele koblet af munkemarxistiske kommissærer, fortoner sig i billedet af en let excentrisk, magtfuldkommen og ledelsesmæssigt tonedøv direktør med sans for jobbet store og små friheder og med arkitekttegnet day-bed på kontoret. Gyldendalske magtmænd - ingen tilsyneladende glemt - nægtede, vel på samme vis som magtmænd andre steder, ikke sig selv noget i en hierarkisk verden længe før me too-bevægelsen. Her tier de skriftlige kilder åbenbart, men en krønikeskriver kan også trække på Rygters Bureau. Underholdende er det lige godt.

Ole Wivel endte med at fejlbedømme grænserne for sit venskab med Knud W. Jensen og forlod i begyndelsen af 1980'erne forlaget efter at have tabt magtkampen med Kurt Fromberg, der havde arbejdet sig op gennem huset i Klareboderne fra en start som lagerarbejder. Med Knud W. Jensen i ryggen fik han nu mulighed for at lave fascinerende eksperimenter med posten som litterær direktør, husets indtil for nylig magtfulde toppost i den skønlitterære afdeling, først i skikkelse af forfatteren Klaus Rifbjerg, siden af den totalt ubeskrevne unge digter Christian Bundegaard. Rifbjerg kunne ikke lade være med at være Rifbjerg, nu bare med direktørtitel, og forfattere udvandrede nærmest i flok fra hån, spot og latterliggørelse. Den ensomme Bundegaard nåede aldrig at træde i karakter og forsvandt ret hurtigt ud af sagaen. Han afløstes af litteraten Johannes Riis, der gennem mere end to årtier tegnede Gyldendal i offentligheden, indtil han for nylig blev presset tilbage i gelederne ved Morten Hesseldahls overtagelse af posten som Gyldendals topdirektør. Omkring galleriet af 250 års topfigurer optræder en myldrende mængde bipersoner - "interessante mennesker" med en wivelsk formulering - der hver især har spillet en rolle i forvaltningen af forlagets litterære, økonomiske og/eller kulturpolitiske magt. Der er tryk på fremstillingen, som rækker helt op til i dag; ganske mange nulevende kan se sig selv portrætteret og indirekte karakteriseret med dyder såvel som lyder. Pernille Steensgaard formår at fængsle læseren hele vejen, og hendes fremstilling fastholder den let sarkastisk betonedede dynamik, der hersker fra begyndelsen af bogen. Den seneste tids turbulens er lige netop nået

med: Morten Hesseldahl ryster ikke på hånden, når der skal udøves magt, og bogen slutter med den håndfaste nedlæggelse af Gyldendals på papiret uafhængige datterforlag Rosinante. At den beslutning siden har resulteret i talstærk forfatterflugt til hastigt dannede nye forlag med udenlandsk kapital i ryggen og bemanded med tidligere gyldendalere, understreger bare, at historien fortsætter ubønhørligt. Der vil også være noget at tage fat på om 50 år, hvis Gyldendal har kræfterne til den tid. Pernille Steensgaard har begået et sprudlende stykke kulturhistorie, der savner fortilfælde. Dog: Da den flamboyante, højt profilerede forfatter Peter Nansen i 1916 - efter med stor dygtighed at have konsolideret Gyldendal som Danmarks største og væsentligste forlag - blev hældt ud efter sit tabte opgør med sin økonomiske magthaver, så han sit virke som skaberen af en roman. Den skulle hedde Det store Hus. Nansen ville nikke anerkendende til Pernille Steensgaards fængende og velturnerede historie om det store hus i Klareboderne.

[Historie-online.dk, den 22. april 2020]

← Forrige artikel (<http://www.historie-online.dk/boger/anmeldelser-5-5/diverse-84/hemingway-udvalgte-reportager>)

SE RELATEREDE ARTIKLER

(<http://www.historie-online.dk/boger/anmeldelser-5-5/diverse-84/islamisme-en-orientalsk-totalitarisme>)